

FRIFINNENSEN AV HELENA

OVERSETTELSE AV UTDRAK FRA EVRIPIDES' HELENA

Av Gina Othelie Green

Helena er i dag kjent først og fremst for sitt «ansikt som sjøsatte tusen skip»¹ – hun var en kvinne så uimotstøelig skjønn at hun utløste en ti år lang krig som kulminerte i undergangen til det stolte og blomstrende Troja. Dette var ganske riktig historien også i antikken, men den gang heftet det i tillegg en dyp skam ved Helena-sykkelsen. I tradisjonen etter Homer kom Helena til å representere den troløse og fordervede kvinnen som satte tilfredsstillelsen av sitt eget begjær høyere enn mann og fedreland. Hun var ganske bokstavelig en *femme fatale* som drev talløse menn i døden. Dette aspektet ved historien overskygges i dag av hennes sagnomsuste skjønnhet – vi lar oss atter blende.

Den kanoniske historien om Helena og krigen i Troja kan i korte trekk oppsummeres slik: Da gudinnene Hera, Athene og Afrodite ryker uklar om hvem av dem som er den vakreste, blir kongssønnen Paris fra Troja valgt ut til å avgjøre saken. Han klarer ikke å bestemme seg, så gudinnene begynner å tilby ham bestikkelser, og kjærlig-

Oppsiktsvekkende nok finnes det en tradisjon som hevder at hun aldri var i Troja.

hetsgudinnen Afrodite går av med seieren etter å ha lovet ham den vakreste kvinnen i verden – Helena. Men Helena er allerede gift og bor i Sparta sammen med sin ektemann Menelaos. Dette er et ekteskap som har hele Hellas' flåte i ryggen. Før Menelaos vant retten til Helenas hånd, måtte nemlig alle hennes friere sverge på å komme den som fikk gifte seg med henne, til forsvar dersom det noen gang skulle bli behov for det. Dette behovet melder seg når Paris kommer for å ta det Afrodite har lovet ham. Hvor stor, om noen, motstand Helena gjorde da Paris kom for å ta henne med seg, er usikkert, men snart er hun i alle fall om bord på et skip på vei til Troja. Friere holder sitt løfte – Troja beleires og faller etter ti års trettende krigføring, og Menelaos kan ta med seg sin skjøne kone hjem til Sparta.

Men som de fleste andre mytologiske figurer har

Helena flere historier knyttet til seg, og oppsiktsvekkende nok finnes det også en tradisjon som hevder at hun aldri var i Troja. To av forfatterne som fjerner Helena fra Troja, er historieskriveren Herodot (ca. 484–425 f.Kr.) og dikteren Stesikhoros (7.–6. årh. f.Kr.). Herodot forteller i sitt historieverk (2.112–120) at Paris og Helena strandet i Egypt på flukt fra Menelaos, og at faraoen Protevs tvang Paris til å dra av gårde igjen uten Helena. Hellenerne festet imidlertid ingen lit til trojanernes forsikringer om at de ikke hadde Helena innenfor bymurene, og innså sannheten først da de erobret byen mange år senere og ikke fant henne der.

Stesikhoros' behandling av Helena-myten er først og fremst belagt hos Platon. I *Faidros* (243a–b) forteller Sokrates at Stesikhoros ble blindet som hevn for å ha sverget Helena gjennom sin diktning. I motsetning til Homer, som forble blind, visste imidlertid Stesikhoros hva han måtte gjøre for å få igjen synet. Han forfattet straks et dikt hvor han tok tilbake det han tidligere hadde sagt om henne:

Denne historien er ikke sann.

Du gikk ikke om bord i de staselige skipene, og ikke ankom du Trojas festning.²

Disse tre linjene, sitert hos Platon, er det eneste som gjenstår av Stesikhoros' såkalte palinode, eller «tilbakekallellesang». Allerede her ser vi at Stesikhoros forteller en annen historie enn Herodot, for ikke bare holder Helena seg borte fra Troja, men hun gikk heller aldri om bord i Paris' skip. Den stesikhoreiske varianten tar enda en uventet vending, som kommer frem i Platons allusjon til palinoden i *Statens* 9. bok, hvor Sokrates sier at folk flest – *hoi polloi* – jager etter tomme nytelser i den villfarelse at de er sanne og ettertraktelsesverdige, og kjemper om dem «slik Stesikhoros forteller at man sloss om Helenas skyggebilde [*eidolon*] i Troja, uvitende om sannheten» (586c). Altså var

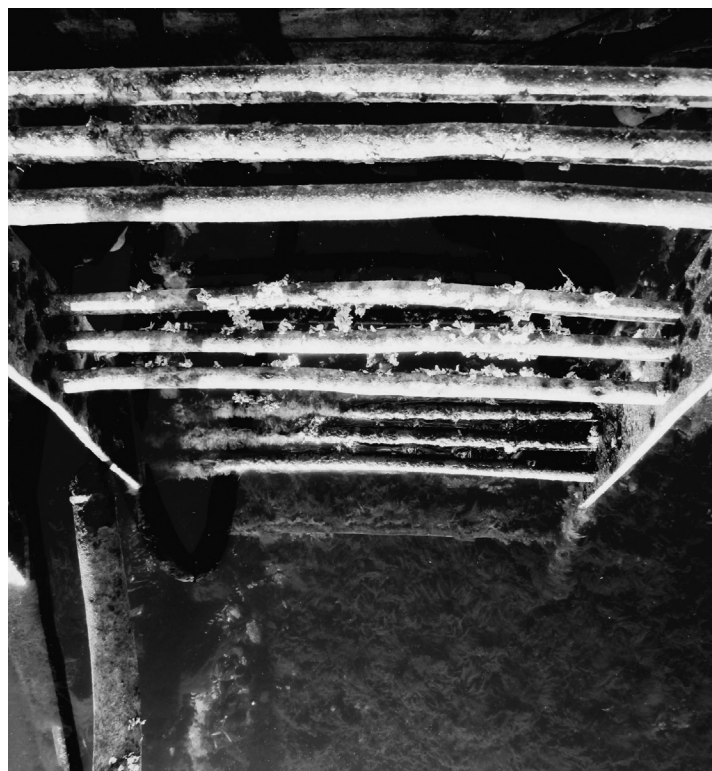
det en illusjon, et fantom, mennene kjempet om i troen på at det var den virkelige Helena!

Euripides tar opp tråden etter Stesikhoros med sin tragedie *Helena*. I denne bearbeidelsen av myten finnes det to Helenaer – den virkelige, spartanske Helena, som aldri dro til Troja, men ble plassert i sikkerhet i Egypt, og Helenas skamløse fantom,³ som ble skapt av Hera og lot seg røve med av Paris. Kun gudene og Helenas egyptiske vertskap er vitende om dette komplottet; for resten av verden er Helena av Sparta og Helena av Troja den samme kvinnen.

Ved stykkets begynnelse har Helena vært i landflyktighet i Egypt i hele 17 år, og i løpet av den tiden har hun ikke mottatt nytt fra verken Sparta eller Troja. Da helle-neren Tevkros, som kjempet ved Troja, dukker opp, får hun endelig nyheter hjemmefra, men de lover ikke godt. Hennes omdømme er lagt i grus, og familien hennes lider under skammen som hun tilsynelatende har påført seg selv og sine nærmeste. Helena av Spartas store tragedie hos Euripides er dermed todelt. Ikke bare lever hun i ufrivillig landflyktighet, avskåret fra mann, barn, foreldre og fedreland, men hun har også fått ryktet sitt ødelagt som følge av sitt fantoms handlinger, og mulighetene for å gjenvinne anseelsen ser ut til å svinne. Tevkros meddeler de tragiske konsekvensene dette har hatt for hennes familie: Ektemannen Menelaos har kriget i årevis for hennes skyld og er nå tapt på havet, datteren Hermione er i ferd med å bli en gammel jomfru, og moren Leda har tatt sitt eget liv på grunn av sin datters rykte. Alt dette tegner et bilde av skammens lange arm i antikkens Hellas – den når ikke bare henne som skammen springer ut fra, men favner også hennes nærmeste.

Helena av Sparta holder fast ved sin uskyld og understreker gjentatte ganger skillet mellom seg selv og sitt navn, men en viss form for ansvarfølelse hviler likevel tungt på hennes skuldre. Hun klarer ikke alltid å separere seg fullstendig fra det bildet som er skapt av henne – «på grunn av meg» og «for min skyld» sier hun gjentatte ganger i sin sorg over alt som er hendt. Dette er ingen innrømmelse av personlig skyld, men det er en klar anerkjennelse og fortvilelse over hennes egen plass i historien. Helena innser at hun er del av en fatal årsakskjede: ingen Helena, intet fantom, ingen krig. I denne årsakskjeden har ikke Helena av Sparta engang fått muligheten til å ta en aktiv rolle i sitt eget liv – hun ble aldri gitt muligheten verken til å avvise eller å la seg forføre av Paris' fremstøt. Slik situasjonen er i stykket, møter Helena altså reelt sett konsekvensene kun av sin skjønnhet og sin blotte eksistens, ikke sine handlinger.

Interessen for spenningen mellom Helenas skyld og

Illustrasjon: Ashild Aurlien

uskyld er ikke unik for Euripides og fantomtradisjonen – det ser ut til å ha vært noe av en yndlingsøvelse blant sofister og retorikere å gå inn for å renvaske Helena og gi henne oppreisning. Helena var den perfekte «klient» for en sakfører som ville vise sin briljans og gjøre det umulige mulig – så åpenbar var hennes skyld. Det fremste eksempelet her er Gorgias' lovtale over Helena.⁴ Men selv om vi ser bort fra grunnene Euripides og Gorgias måtte ha for å ta Helena i forsvar, er fortsatt ikke deres oppreisninger basert på den samme forsvarstaktikken. Gorgias søker med overbevisningens kunst å fri Helena av Troja fra personlig ansvar, uten å benekte sakens «fakta» – at hun forlot sin ektemann – og forsvarer henne dermed innen rammen av den kanoniske historien. Euripides på sin side gir Helena av Sparta oppreisning ved å avsløre for oss at hun aldri egentlig svek sin ektemann, og at det hele var et blendverk.

Greske tragedier bygger i all hovedsak på allerede kjent mytologisk materiale. Tragedieforfatterne beholdt grunntrekkene i de tradisjonelle mytene, men innen denne faste rammen hadde de et kunstnerisk spillerom som åpnet for inkludering av originale ideer. Euripides tok seg særlig store friheter da han satte Helenas uskyld i sentrum. Rammefortellingen med rovet av Helena henvises ikke

Altså var det en illusjon, et fantom, mennene kjempet om i troen på at det var den virkelige Helena!

bare til periferien, men avvises fullstendig – Helena ble aldri bortført, i alle fall ikke av Paris. Som vi har sett, fantes denne variasjonen allerede i randen av datidens tenkning og mytologi, men da *Helena* ble oppført for første gang i 412 f.Kr., gikk nok Evripides langt i å bryte med forventningene til hva en tragedie om denne kvinnen skulle dreie seg om.

Kanskje er denne tradisjonsomveltningen en naturlig konsekvens av Evripides' særtrekk som tragiker og tenker. Hans sterke filosofiske og retoriske interesser

Gjennom Helena lar han mange spørsmål springe ut fra dette ene: Hva om Helena aldri var i Troja?

er fremtredende, og gjennom *Helena* lar han mange spørsmål springe ut fra dette ene: *Hva om Helena aldri var i Troja?* Hva da med grunnlaget for *Iliaden*? Utkjempes store kriger over tomme illusjoner? Slik sett er det nok mer naturlig å lese dette stykket som et idédrama enn som et faktisk forsøk på å revidere den mytologiske tradisjonen. Distinksjonen mellom det som er, og det som tilsynelatende er, understrekes gang på gang i *Helena*, og peker ut mot en interesse for erkjennelsesteoretiske problemstillinger som rørte seg i datidens intellektuelle Hellas (Allan 2008:46–49; Austin 1994:144). Hvor stor lit kan vi feste til våre egne sanser? Hva er sammenhengen mellom virkeligheten og våre forestillinger om den, mellom en ting i verden og tingens navn? Kan våre idealer og forestillinger komme i veien for virkeligheten?

Vi må likevel ikke miste individet Helena av syne – det er hun som er vårt hovedanliggende. Utdraget som gjengis her i norsk oversettelse, understreker hennes avmakt overfor feilaktige forestillinger og urettmessige beskyldninger. Men vi tror på hennes uskyld. Med fantomet som en stedfortreder og syndebukk som overtar skylden og ansvaret tradisjonen har tilskrevet Helena, renvasker Evripides navnet hennes. Når Helena av Troja fjernes fra historien om Helena, blir hun imidlertid en blank skikkelse – for hva vet vi egentlig da om henne? Helena av Sparta har vært utsatt for et 17 år langt identitetstyveri som effektivt har fjernet henne fra hennes viden kjente livshistorie, og som nærmest har redusert henne selv til et skyggebilde. Nå er det på tide å bli kjent med den virkelige Helena.

Om oversettelsen

Oversettelsen følger teksten i James Diggles OCT-utgave fra 1994, men jeg har valgt å beholde enkelte vers han vil ha fjernet på grunnlag av omstridt autentisitet. Jeg har laget en ren prosaoversettelse, selv om Helena i likhet med alle andre antikke greske tragedier er skrevet på vers. Jeg

har også forenklet og tilpasset Evripides' navnebruk. I originalen forekommer «hellenere», «akhaiere» og «argeiere» om hverandre, men jeg benytter kun «hellenere». Likeledes omtales Paris originalt som både «Paris» og «Aleksandros». Et par navn er også endret i tråd med mer kjente varianter – «Kypris» blir til «Afrodite» og «frygere» til «trojanere».

Utdrag fra *Helena*

Vers 1–163

HELENA: Her er Nilens uskyldrene strømmer, som i stedet for regn væter Egypts sletter med smeltevannet fra den hvite snøen. Da Protevs levde, hersket han over dette landet. Til hustru tok han en av havets ungpiker, Psamathe,⁵ etter at hun hadde skilt seg fra sin tidligere ektemann Aiakos.

Hun fødte to barn inn i denne familien, sønnen Theoklymenos og en skjønn liten pike som var sin mors øyensten og store stolthet. Da hun var liten, kaltes hun Eido,⁶ men da hun nådde gifteklar alder, fikk hun navnet Theonoe. Hun kjente nemlig gudenes planer⁷ – alt som var, og alt som ville komme – en gave hun hadde etter sin forfar Nerevs.

Fedrelandet mitt er det navngjetne Sparta, og min far er Tyndareos. Men det finnes også en historie som sier at Zevs tok form av en svane, og på flukt fra en ørn kom han flygende til min mor Leda for beskyttelse. Slik fikk han lurt seg til sengs med henne, hvis da denne historien er til å stole på. Jeg har fått navnet Helena, og nå vil jeg gjerne fortelle om alt det vonde jeg har vært gjennom.

Da de tre gudinnene Hera, Afrodite og Athene, den Zevs-fødte jomfruen,⁸ var uenige om hvem av dem som var den vakreste, tok de veien til Paris' tilholdssted på fjellet Ida⁹ for å få avgjort saken. Afrodite tilbød Paris min skjønnhet – hvis ulykken kan kalles skjønn – i gifte, og med det seiret hun. Paris forlot da kyrne sine på Ida og kom til Sparta for å ta meg til hustru. Men i sin misnøye

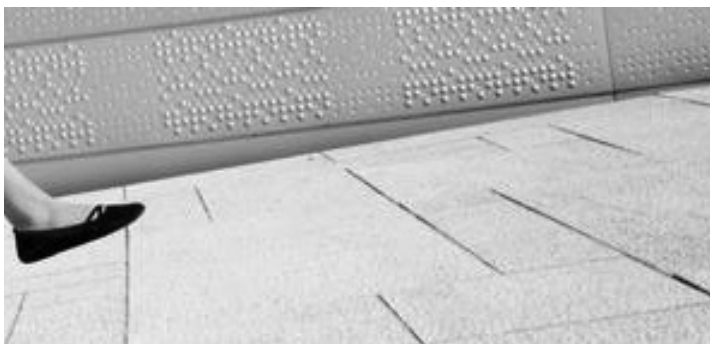
Illustrasjon: Åshild Aurlien

over ikke å seire over de andre gudinnene lot Hera mitt giftemål med Paris bli tatt av vinden – hun lot ham ikke få meg. Nei, i stedet gav hun kong Priamos' sønn et levende, pustende skyggebilde av meg, laget av himmelens luft, men han tror han har meg. Det er bare en hul forestilling – han har meg jo ikke!

Disse ulykkene sammenfalt med Zevs' øvrige planer: Han brakte nemlig en krig til Hellas og de ulykksalige trojanerne. Ikke bare ville han la moder jord få slippe litt av vekten av de dødelige som trår på henne, men han ville også sørge for evige lovord om Hellas' tapreste menn.

Men jeg var aldri seiersprisen som fikk hellenerne til å bryne spydene sine på trojanernes mot; de kjempet kun om mitt navn. Zevs hadde omtanke for meg, så Hermes hadde allerede ført meg opp gjennom luften og gjemt meg i en sky. Han plasserte meg her i huset til Protevs, som ble utvalgt fordi han var den mest beherskede av alle menn, slik at jeg kunne forbli trofast mot Menelaos. Så her er jeg, mens min stakkars ektemann har samlet sammen en hærstyrke og dratt til Trojas murer i sin jakt etter å få meg tilbake. På grunn av meg har mange liv gått tapt ved Skamandros¹⁰ strømmer, og jeg, som har blitt utsatt for alt dette, jeg er skydd og forbannet, og har i verdens øyne sviktet min ektemann og brakt hellenerne en stor krig. Så hvorfor er jeg da fortsatt i live?¹¹ Jo, fordi Hermes har sagt at når min mann får rede på at jeg ikke dro til Troja, så skal jeg igjen få bo i det berømte Sparta sammen med ham, med mindre jeg steller en annen manns seng i mellomtiden.

Så lenge Protevs var her under solens lys, var jeg trygg for giftemål, men nå når han er gjemt i jordens mørke, tar sønnen til denne døde mannen sikte på å gifte seg med meg. Av ære og respekt for min opprinnelige ektemann kaster jeg meg nå bønnfallende ned her på Protevs' grav og ber ham holde ektesengen min ren for min mann slik at kroppen min ikke pådrar seg noen skam, selv om navnet

mitt er vanæret over hele Hellas.

Helleneren Tevkros ankommer scenen.

TEVKROS: Hvem hersker over denne befestede bygningen? Huset tåler jo sammenligning med Plutos¹² eget hus, med sine kongelige vegger og vakre utsmykninger. (*Han får øye på Helena.*) Men, kjære guder, hva er det jeg ser? Det er akkurat som å se den hatede, dødbringende kvinnen som gjorde ende på alle hellenerne. Måtte gudene forakte deg, for så lik er du Helena! Om jeg ikke befant meg på fremmed jord nå, ville jeg drept deg med den treffsikre pilen min som belønning for din likhet med Zevs' datter.

HELENA: Arme deg, hva er det? Hvorfor vender du deg bort fra meg i avsky over ulykkene *hun* forårsaket?

TEVKROS: Jeg beklager. Jeg gav etter for raseriet mitt mer enn godt er. Du skjønner, hele Hellas hater Zevs' datter. Tilgi meg for det jeg sa, kvinne.

HELENA: Hvem er du? Hvor kommer du fra?

TEVKROS: Jeg er en av de ulykkelige hellenerne, kvinne.

HELENA: Nei, da er det virkelig ikke noe å undre seg over at du hater Helena. Så hvor er du fra? Hvem er du sønn av?

TEVKROS: Mitt navn er Tevkros, min far er Telamon, og Salamis er landet som fostret meg.

HELENA: Og hvorfor har du så tatt veien hit til Nilens land?

TEVKROS: Jeg er jaget i eksil fra mitt hjemland.

HELENA: Å, stakkars deg! Hvem kastet deg ut fra fedrelandet?

TEVKROS: Telamon, min egen far – han som står meg nærest av alle.

HELENA: Hvorfor gjorde han det? Det må da bero på en fryktelig ulykke.

TEVKROS: Min bror Aias døde i Troja, og det ble min undergang.

HELENA: Hvorfor det? Du frarøvet ham vel ikke livet med sverdet ditt?

TEVKROS: Nei, han døde ved å kaste seg ned over sitt eget.

HELENA: Hadde han gått fra vettet? For ingen forstandig mann ville vel gjort noe sånt?

TEVKROS: Kjenner du til en viss Akhillevs, Pelevs' sønn?

HELENA: Ja, han var visst en av Helenas friere, har jeg hørt.

TEVKROS: Han døde, og det ble arrangert en kappestrid om våpnene hans.

HELENA: Jaha, og hvordan ble det en ulykke for Aias?

TEVKROS: Da en annen vant våpnene, tok han livet sitt.¹³

HELENA: Så du lider altså på grunn av hans undergang?

TEVKROS: Ja, fordi jeg ikke døde der sammen med ham.¹⁴

HELENA: Du dro også til den strålende byen Troja, fremmede?

Illustrasjon: Åshild Aurlien

TEVKROS: Ja. Jeg var med på å legge den i ruin, men så ble jeg ruinert selv også.

HELENA: Troja er nå brent ned og ødelagt?

TEVKROS: Ja, det er ikke igjen så mye som en murstein.

HELENA: Å, arme Helena, på grunn av deg er det ute med trojanerne.

TEVKROS: Og hellenerne med dem. For en fryktelig ulykke!

HELENA: Hvor lenge har byen ligget i ruiner?

TEVKROS: Gjennom nesten sju innhøstinger nå.

HELENA: Og hvor lenge var dere i Troja?

TEVKROS: I talløse måneder – ti år til sammen.

HELENA: Fikk dere tak i den spartanske kvinnen?

TEVKROS: Ja, Menelaos dro henne med seg etter håret.

HELENA: Så du selv den skjebnesvangre kvinnen? Eller er det noe du har hørt?

TEVKROS: Jeg så henne med mine egne øyne, like klart som jeg ser deg nå.

HELENA: Bare hun ikke var en forestilling sendt fra gudene, så.

TEVKROS: Snakk heller om noe annet, ikke et ord til om henne.

HELENA: Er Menelaos hjemme igjen med sin hustru nå?

TEVKROS: Nei, de er verken i Argos¹⁵ eller ved Evrotas¹⁶ strømmer.

HELENA: Akk. Dette er dårlige nyheter for dem du deler

nyhetene med.

TEVKROS: Det sies at han forsvant med sin hustru.

HELENA: Dro ikke alle hellenerne hjemover i samlet flokk?

TEVKROS: Jo da, men en storm sendte dem i hver sin retning.

HELENA: Hvor på havet skjedde det?

TEVKROS: Midt i overfarten over Egeerhavet.

HELENA: Og siden har ingen sett Menelaos komme i land noe sted?

TEVKROS: Nei, han meldes død over hele Hellas.

HELENA: (*Til seg selv.*) Nå er det ute med meg! (*Til Tevkros.*) Er Thestios' datter i live?

TEVKROS: Du mener Leda? Hun er død.

HELENA: Hun gikk vel ikke bort på grunn av Helenas skammelige rykte?

TEVKROS: Jo, de sier så, hun knyttet

visst et rep rundt sin edle hals.

HELENA: Er Tyndareos' sønner¹⁷ fortsatt i live, eller er de også døde?

TEVKROS: De er både døde og ikke døde – det går to historier om dem.

HELENA: Hvilken historie er mest overbevisende? (*Til seg selv.*) Jeg klarer snart ikke å høre mer om disse ulykkene!

TEVKROS: Det sies at de er blitt forvandlet til stjerner, som guder.

HELENA: Det høres fint ut. Men hva med den andre historien?

TEVKROS: Den sier at de har trukket sine siste åndedrag, at de drepte seg på grunn av sin søster. Men nå er det nok snakk. Jeg har ikke lyst til å rippe opp i sorgene. Jeg har kommet hit til denne kongelige boligen for å treffe Theonoe, hun som synger ut sine profetier. Vil du presentere meg for henne? Jeg ønsker orakelets råd om hvordan jeg bør sette seil slik at jeg får medvind i retning øyen Kypros. Der har Apollon forutsagt at jeg skal bosette meg, og til minne om mitt fedreland skal stedet få navnet Salamis.

HELENA: Reisen må selv gi deg svaret, for du må komme deg bort fra dette landet før Protevs' sønn ser deg, han som hersker her. For øyeblikket er han borte og jakter villdyr sammen med sine trofaste hunder. Får han tak i noen besøkende fra Hellas, dreper han dem.¹⁸ Ikke prøv å finne ut av hvorfor, og jeg vil heller ikke fortelle deg det – det vil

ikke gagne deg noe.

TEVKROS: Takk for det du har sagt, kvinne, og måtte gudene gi deg rikelig med lønn for det. Du er ganske riktig lik Helena av utseende, men ditt sinnelag er vidt forskjellig fra hennes. Måtte hun møte et grusomt endelikt og aldri få vende tilbake til Evrotas' strømmen. Men deg ønsker jeg evig lykke på din vei, kvinne.

Vers 255–305

HELENA: Kjære kvinner, hva slags skjebne er jeg lenket til?¹⁹ Fødte min mor meg som et uhyrlig ulykkestegn for menneskene? Hele mitt liv og det som skjer meg, er jo en uhyrlighet – på grunn av Hera, og på grunn av min skjønnhet. Jeg skulle ønske jeg kunne ha blitt visket ut, som et kunstverk, og så fått et styggere utseende heller enn denne skjønnheten. Og tenk om hellenerne kunne glemt de ulykksalige omstendighetene som jeg nå er i, og husket det gode i livet mitt likeså mye som de nå husker på elendighetene!

Hvis noen får hard medfart fra gudene i et eneste tilfelle, er det tungt, men likevel til å bære. Men jeg har blitt rammet av så mange ulykker. For det første er mitt ordømme ødelagt, selv om jeg ikke har gjort meg skyldig i noe, og det er ganske visst en større ulykke å bli uskyldig anklaget enn å få rettmessige anklager rettet mot seg. For det andre har gudene flyttet meg fra mitt fedreland og til barbariske trakter, og frarøvet mine nærmeste er jeg

her redusert til en slave. Jeg som er født av frie foreldre! Men blant barbarene er alle slaver – alle utenom én.²⁰ Mitt eneste håp om en bedre skjebne var at min mann en gang skulle komme og fri meg fra mine onder, men det håpet døde med ham. Min mor er også død, og det sies at jeg er hennes morder. Det er falske anklager, men det har jo blitt mitt lodd i livet. Datteren min, vår pryd og stolthet, er i ferd med å bli en gammel jomfru. Dioskurene – Zevs' sønner, sies det – finnes ikke lenger. Med alle disse katastrofene som har rammet meg, er jeg så godt som død selv, men lever da fortsatt.

Det siste og verste uføret er at om jeg skulle komme tilbake til fedrelandet mitt, så ville de lukket portene for meg, overbevist om at jeg var Trojas Helena på vei tilbake for å finne Menelaos. Om bare han var i live, da ville vi ha gjenkjent hverandre på visse kjennetegn som er synlige for oss alene. Men slik er det altså ikke, for han er tapt for alltid.

Så hvorfor lever jeg da fortsatt? Hva slags skjebne venter meg nå? Skal jeg som en utvei fra ulykkene velge å gifte meg med en rik barbar og sitte ved hans bugnende bord? Vel, når en kvinne lever sammen med en mann hun ikke kan utstå, kan hun heller ikke utstå seg selv. Da er det bedre å dø. Døden er et godt alternativ for meg – så desperat er situasjonen min. Mens andre kvinner finner lykken i livet på grunn av sin skjønnhet, er det nettopp den som har blitt min undergang.

NOTER

¹ Fritt etter Christopher Marlowes *Doktor Faustus*.

² Oversettelsene fra Platon er mine egne.

³ For å låne Austins (1994) uttrykk.

⁴ Finnes i norsk oversettelse ved Gjert Vestrheim; se Gorgias (2009).

⁵ En av nereidene, havguden Nerevs' femti døtre.

⁶ Fra *eidōs*, som betyr «form», «utseende», og henspiller på hennes skjønnhet.

⁷ Navnet hennes kommer fra *theos*, «gud», og *nous*, «oppfatning», «forståelse».

⁸ Etter å ha ligget med Metis svelget Zevs henne i frykt for rivalisering fra deres eventuelle avkom. Athene var imidlertid allerede unnfanget, og sprang med tiden ut av Zevs' hode i full krigsutrustning.

⁹ På grunn av en spådom som sa at Paris ville bringe Trojas undergang, ble han som barn satt bort på Ida, hvor han vokste opp som fostersøn- nen til en gjeter.

¹⁰ En elv ved Troja.

¹¹ Selvmord var en ærbar utvei for kvinner i greske tragedier, og Helena forsvarer her at hun ikke har tatt sitt liv tross ulykkene.

¹² Guden for rikdom.

¹³ Odyssevs vant Akhillevs' våpen. Aias' galskap i kjøl vannet av tapet er behandlet i Sofokles' tragedie *Aias*.

¹⁴ Aias var den tapreste og sterkeste av de to, og Telamon syntes det var skammelig at Tevkros, som den veikste, kom trygt hjem uten sin bror.

¹⁵ Kongesetet til Menelaos' bror Agamemnon.

¹⁶ En elv ved Sparta.

¹⁷ Kastor og Polydekes, de såkalte dioskurene, Helenas to brødre.

¹⁸ Theoklymenos frykter at besøkende hellenerne vil ødelegge hans plan om å ta Helena til hustru.

¹⁹ Helena henvender seg til tragediens kor, en gruppe hellenske kvinner i egyptisk fangenskap.

²⁰ Merk at stykket ble fremført for et athenskt, demokratisk publikum, som næret en grunnleggende skepsis til absolutt kongemakt blant de østlige «barbarer».

LITTERATUR

- Allan, W. 2008, «Introduction» i *Euripides*, Helen, Allan W. (red.), Cambridge University Press, Cambridge.
- Austin, N. 1994, *Helen of Troy and Her Shameless Phantom*, Cornell University Press, Ithaca.
- Euripides 1994, *Euripidis Fabulae*, bd. 3, Diggle, J. (red.), Oxford University Press, Oxford.
- Gorgias 2009, «Lovprisning av Helena» i Vestrheim, G. og Østmoe, T.I. (red.) 2009, *Klassisk talekunst: Greske og romerske taler fra Gorgias til Cicero*, 19–24, Vidarforlaget, Oslo.
- Herodot 2004, *Historie*, Mørland H. (overs.), De norske Bokklubbene, Oslo.
- Platon 1901, *Platonis Opera*, bd. 2, Burnet, J. (red.), Oxford University Press, Oxford.
- , 1902, *Platonis Opera*, bd. 4, Burnet, J. (red.), Oxford University Press, Oxford.